

יז. ארבעת המינים - זהות האתרוג והערבה

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדָּר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֶנְף עֵץ עָבֹת וְעֶרְבֵי נָחַל
וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים. (ויקרא כג, מ)

התורה מצווה אותנו לקחת ארבעה מינים של פירות ועצים, ונותנת רמזים לזהותם. הזיהוי של כפות תמרים פשוט, אך מהו פרי עץ הדר? חז"ל פירשו שהכוונה במילים 'פרי עץ הדר' היא לפרי האתרוג. קיימות עדויות החל מימי הבית השני לקיום המצווה על ידי לקיחת אתרוגים. הרמב"ם בהקדמתו למשנה מביא זאת כדוגמה לפירושים המקובלים שלא נפלה בהם מחלוקת:

והנה זה יסוד צריך שתדענו: והוא, שהפירושים המקובלים ממשה אין בהם מחלוקת כל, פי שעד עכשיו לא מצאנו שנפלה מחלוקת בין החכמים בשום זמן מן הזמנים ממשה רבינו עד רב אשי... גם לא מצאנו מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר שאחד אמר שהוא האתרוג... וכן כל כיוצא בזה בכל המצות אין בהן מחלוקת, לפי שהם פירושים מקובלים ממשה, ועליהם ועל כיוצא בהם אמרו כל התורה כולה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני...

אין מחלוקת על זהות האתרוג, אך במהלך השנים עלו מספר פולמוסים הלכתיים בנוגע לכשרות זנים שונים. שאלות אלו עוררו ויכוחים קשים בתקופות בהן לא היה קל לקהילות להשיג אתרוגים, ולעיתים השפיעו גם שיקולים כלכליים של המשווקים. בפרק זה נזכיר בקצרה חלק מהפולמוסים ונבחן אותם לאור נקודת מבט של ימינו.

אתרוג והרכבה

במאה השש עשרה אנו מוצאים לראשונה דיון לגבי כשרות אתרוג מורכב¹. שאלה זו לא עלתה בשנים קדומות יותר, והתחדשה בעקבות מציאות שהגיעה לפני הפוסקים ונבעה

1. הרכבה היא טכנולוגיה חקלאית עתיקת ימים שבה מסירים את החלק העליון של עץ ו"מרכיבים" עליו ענף או ענפים של עץ אחר. כך יוצרים עץ "מורכב" שהחלק התחתון של הגזע והשורשים המכונה כנה, הוא מעץ אחד ואילו החלק העליון, של הענפים, העלים והפירות, שמכונה רוכב, מקורו בעץ אחר. קיימות הרכבות שבהן שני חלקי העץ, הכנה והרוכב אינם מאותו המין (לדוגמה: אתרוג שמורכב על חושחש). הכנה נותנת לעץ מערכת שורשים עמידה למחלות קרקע וחסונה יותר. היא יכולה להשפיע על הרכוב שיהיה גם הוא בעל צימוח חזק יותר, אולם אינה משפיעה באופן מהותי על הצורה והטעם של הפרי, והוא מבחינה גנטית זהה לפרי של אותו זן או מין שגדל ללא הרכבה. תודתי לערן הראל על הוספת הגדרת המושג.

מאילוצים מסחריים מגוונים שעלו בתקופה זו. לאחר מספר שנים נוספות, השאלה עלתה שוב בנוגע למעמד אתרוגי קורפו ואתרוגי ארץ ישראל².

בתהליך יצירת אתרוג מורכב משתמשים בכנה של לימון או חושש על מנת לתת עמידות לעץ האתרוג הרוכב על גביו. הפירות היוצאים מן הרכב הינם תולדות שלו (מבחינה בוטנית, בטעם ובצורה) ואינם דומים לפירות הכנה. תהליך זה של הרכבה, שונה מתהליכי הכלאה או האבקה שבהם יש השפעה של עץ הלימון על הפרי הנוצר.

כאשר אנחנו עוסקים בסוגיה זו מן הצד המדעי, יש לבחון מספר נקודות:

1. זהות הפרי והאם הוא מקבל תכונות מהכנה.
  2. יש להגדיר האם הכנה והרוכב הינם מאותו מין או שמא מדובר על הכלאה אסורה.
  3. כאשר מגיע לפנינו זן חדש של אתרוג יש להגדיר כיצד קובעים שמדובר על אתרוג או שמא מדובר על מין אחר של פירות הדר.
- הטעמים העיקריים שהועלו לפסילת האתרוג המורכב נוגעים לאיסור כלאיים ומניחים את העקרונות הבאים³:

- א. לימון ואתרוג הם כלאיים זה בזה.
- ב. העובדה שהכנה אינה משנה את הרוכב מבחינה גנטית ואין לה השפעה על תכונות הפרי, אינה רלוונטית מבחינת הלכתית.
- ג. גם 'דור שני', הפירות היוצאים מהפרי המורכב, אסורים.

האחרונים דנו בראיות השונות לפסול אתרוג מורכב, וכיום מקובל כי אתרוג זה אסור ונחלקו האם איסורו מדרבנן או מהתורה⁴. ברם, שאלות אלו אינן נוגעות כלל להיבטים המדעיים הקשורים לסוגיה זו, ונראה כי שאלות אלו אינן רלוונטיות מבחינת עולם הפסיקה. הדיונים בסוגיה עומדים בפני עצמם מבחינת ההגדרות ההלכתיות, ללא תלות בקביעה המדעית - בוטנית⁵.

-
2. ראו מאמרו של בצלאל לנדוי - 'המאבק למען אתרוגי הארץ', מחניים נ'; פרופ' גולדשמידט ומשה בר יוסף בספרם - 'האתרוג- מסורת מחקר ומעשה'.
  3. בנושא זה ראו את דברי מו"ר הרב יהודה עמיטל בספרו 'רסיסי טל' חלק א סימן כז. בספרי 'מסיני ועד ימינו' פרק 3.9 הבאתי סוגיה זו כדוגמה נוספת לשאלה האם ההגדרה המדעית היא הקובעת מבחינת הלכתית או שמא מדובר על הגדרה הלכתית שאינה תלויה בשאלה המציאותית. וראו שם דוגמאות נוספות להבחנה יסודית זו.
  4. ראו שו"ת יחוה דעת ב, עד שכותב כי מדובר על איסור תורה, ובמאמרו של הרב חיים דוד הלוי ('אתרוג מורכב ושמחת יום טוב', תחומין יח מעמוד 328) שמעלה שמדובר על איסור דרבנן (וראו את ההשלכה ההלכתית שהוא מעלה בדבריו). כמו כן, ראו את מאמרו של פרופ' זוהר עמר - 'אתרוגים מורכבים ומוכלאים', אמונת עיתך 72 עמ' 36-43; מאמרו של פרופ' אליעזר גולדשמידט - 'בעיית האתרוג המורכב בימינו', תחומין ב עמודים 135-145; פרופ' גולדשמידט ומשה בר יוסף בספרם - 'האתרוג- מסורת מחקר ומעשה'.
  5. ראו בעניין זה בספרו של פרופ' נדב שנרב, 'קרן זוית', עמודים 441-448. יש להעיר כי לא בכל

הפוסקים הזכירו מספר סימנים על מנת להבחין בין אתרוג מורכב ואתרוג שאינו מורכב. בין הסימנים שהוזכרו מופיע כי אתרוג מורכב חלק יותר, בעל עוקץ בולט, אזור מורחב של חלל הזרעים (מיץ) לעומת קליפה יחסית דקה. כאשר אנו בוחנים סימנים אלו בימינו אנו רואים שהם אינם מבחינים בין סוגים שונים של אתרוגים. אתרוגים מורכבים הם בעלי סימנים זהים לחלוטין לאתרוגים בעלי מסורת מקובלת. בעקבות כך כבר חלק מהפוסקים כתבו שאין דרך להבחין בין האתרוגים השונים הואיל והמאפיינים הם הלכתיים ולא בוטניים, ולכן ניתן לזהות רק במסורת (אלשיך סימן ק').

העובדה שהסימנים המוזכרים בפוסקים אינם מבחינים בין סוגי האתרוגים מעלה תהייה מהי המציאות שהונחה בפני הפוסקים לפני מאות שנים. על סמך הנתונים שהם ראו הם קבעו את הפסיקה המקובלת בנוגע לאתרוג מורכב, אך בהחלט יתכן והמציאות הייתה שונה מהאתרוגים המורכבים כפי שאנו מכירים אותם בימינו. בדרך זו רמז ד"ר משה רענן:

הסימנים שניתנו על ידי הפוסקים להבחנה בין אתרוגים מורכבים ושאינם מורכבים אינם משקפים את ההבדלים הממשיים בין סוגי אתרוגים אלו, ויסודם לעתים בטעות או בשל הגדרה שונה של המושג 'מורכב'... ייתכן שההבדלים הגדולים שנצפו היו הגורם הראשוני, אצל חלק מהפוסקים, לפסול אתרוג מורכב, והטעמים והדיונים שבאו מאוחר יותר היו בגדר של נימוקים בדיעבד. אני רק יכול לשער, שעל רקע הבנה ברורה מהו תהליך ההרכבה, ומתוך תצפית בתוצרים הזהים כמעט לחלוטין של שני סוגי האתרוגים, לא היה מתפתח האיסור הגורף שהוטל על אתרוגים מורכבים. (עמוד 258)

סוגים שונים של אתרוגים

שאלה דומה עולה לגבי כשרותם של מיני אתרוג שונים אשר נבדלים במראם החיצוני. אחד המקרים שהפוסקים עסקו בהם נוגע לאתרוג האצבעות, אתרוג אשר מקורו בסין ויש עליו כעין תוספת בולטת בצורת אצבעות. אתרוג זה וודאי אינו מורכב ונובע מווריאנט על גבי אתרוגים קדומים שמקורם בדרום מזרח אסיה. אתרוג זה שונה במראהו, אך מקובל כאתרוג קדום שלא עבר הרכבה או הכלאה עם מינים אחרים.

הרב עבדאללה סומך עסק בשאלה זו בעקבות סוחר יוצא עיראק אשר השתקע בסין:

-
- השאלות יש גישה מדעית מקובלת, ובחלק מהמקרים ישנה מחלוקת בקרב המחקר (כמו לדוגמה סיווג מיני פירות ההדר).
6. ראו בהרחבה במאמרו של משה רענן- 'כשרות אתרוגים מורכבים, היבטים הלכתיים וביולוגיים', בתוך קובץ מאמרים 'בחג הסוכות' בהוצאת תבונות, עמודים 257-306.
7. ראו דיון נרחב בספרו של פרופ' נדב שנרב- 'קרן זוית', לעיל הערה 5. בנושא פסקה זו ביחס שבין הצורך במסורת ובין חידוש הלכתי עסקנו בספרי 'מסיני ועד ימינו' בפרק 3.8. עיסוק זה נידון גם בעקבות מחקרים חדשים לגבי מוצאו של האתרוג והיחס בינו ובין שאר פירות ההדר. ראו במאמרו של אליעזר גולדשמידט- 'מסורת האתרוג: תורה ומדע', דף שבועי אוניברסיטת בר אילן גליון 1035 (שבת חו"מ סוכות תשע"ד).

שאלה. הבאה מארץ ג'ין מעיר הנכאן. אתרוג שבארץ הנכאן הם כמו של בגדאד בצורתו ובסימניו ויש בהם שנוי א' שמחצי האתרוג לצד מעלה לצד החוטם עולה בו אצבעות כמו של בני אדם ממין האתרוג וימצא באתרוג א' כמו עשרה או ט"ו אצבעות מהם ארוכים ומהם קצרים מה דינו של אתרוג זה אם כשר או פסול? והיהודים שבעיר הנכאן שולחים ומביאים אתרוגים ממצרים אבל הם פסולים מחמת הדרך וגם לפעמים יבואו האתרוגים ממצרים בחו"מ ומחמת אלו הסיבות עמד השואל ושאל אם יכולים לצאת באלו האתרוגים של העיר ולברך עליהם או לא...

(שו"ת זבחי צדק או"ח סימן לו)

לאחר דיון הלכתי התיר הרב סומך להשתמש באתרוג זה:

וא"כ ה"נ אלו האתרוגים הם כשרים מכ"ש דתיום דהשתא ומה התיום שהם שנים נפרדים אפ"ה כשרים כ"ש אתרוג זה דהוא צורתו ככל האתרוגים ודוקא בראשו יש אצבעות דכשר. ומ"מ הרואה יראה דיש לדחות ראייה זו. אבל אח"ך ראינו בערוך ערך תיום שכ' וז"ל רבינו האי... וא"כ כפי פי' הב' יש לדמות אתרוגים אלו לתיום דתיום ב' חצאין חלוקין ומחוברין בסופן כ"ש אלו האתרוגים דדוקא בראשו יש להם אלו האצבעות דכשרים הם...

הרב סומך מסיק שמדובר על אתרוג שמחולק ומחובר, אבל בסופו של דבר מדובר על אתרוג ולאור כך הוא דן לפי הכללים ההלכתיים ומכשיר אותו. לאחר היתרו של הרב סומך מובאת תשובתו של תלמידו, הבן איש חי:

וזו תשובת הרב המובהק ח"ר יוסף חיים הי"ו. ראיתי את השאלה ואת אשר נגזר עליה מאת מע' המאור הגדול מו"ה נר"ו להתיר האתרוגים של עיר הנכאן כנז' בשאלה מדין התיום לפי פי' רבינו האי ז"ל שהביאו הערוך ע' תיום והרשב"א... והנה לכאורה נראה לומר בס"ד דאתרוגים אלו הנז' בשאלה אין להם היתר כלל יען כי ודאי גבי אתרוג אין לסמוך על הסימנים לבדם ואין להתיר כי אם אותם שיש לנו בהם קבלה שהם אתרוג או שאנו רואין שהם דומים ממש לאתרוגים של עיר אחרת שיש להם קבלה בהם שהם כשרים אבל כל אילן שאין לנו בו קבלה שהוא אילן של אתרוג וגם פירותיו אינם דומים ממש לאתרוגים של מקום אחר שיש לנו קבלה בהם אין להתיר פירותיו אע"פ שאנחנו רואין שיש בפירותיו סימני אתרוג בכל דבר מ"מ כל שיש בהם שנוי א' גדול אין להתירם מפני כי בפירות האילנות יש פירות שיש בהם סימני אתרוג ועם כל זה אין נחשבים אתרוג וכן יש כמה אתרוגים שהם מורכבים ויש בהם סימני אתרוג והם פסולים... א"כ השתא לפי דברי הרב ז"ל אין להתיר אתרוגים אלו של עיר הנכאן יע"א מפני שאין דומים ממש להמוחזקים בכשרות ויש שנוי גדול בהם ודי בזה. וה' יאיר עינינו בתורתנו אמן.

הבן איש חי קובע שזהות האתרוג נקבעת במסורת ולא לאור דיון הלכתי בסוגיות. לאור כך לא ניתן להתיר שימוש בזן אשר אין לנו מסורת מקובלת לגביו, וממש כמו עוף הנאכל

במסורת. הדיון בסוגיות אינו רלוונטי לשיטתו, מכיוון שפרי זה אינו מוגדר כאתרוג מבחינה הלכתית.

גישה זו ממשיכה את המקובל בדיון בנוגע לאתרוג מורכב, אשר לא סומכים בעניינו על סימנים או ראיות מדעיות בוטניות. בדרך דומה התנסח החתם סופר - דינו של אתרוג כדיון עוף טהור שאינו נאכל אלא במסורת (או"ח סימן רז)⁸.

מהי ערבה

התורה מצווה אותנו לקחת גם 'ערבי נחל', וגם בנוגע למין זה עולה שאלה מה נחשב כעץ ערבה הכשר למצווה. חז"ל קבעו שעץ הערבה הוא המין הכשר, בשונה מעץ הצפצפה הדומה לו אך פסול לארבעת המינים:

תנו רבנן: אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה? ערבה: קנה שלה אדום, ועלה שלה משוך, ופיה חלק. צפצפה: קנה שלה לבן, ועלה שלה עגול, ופיה דומה למגל. (סוכה לד, א)⁹

הסימנים המופיעים בגמרא אינם זהים לסימנים המופיעים במקורות מקבילים ובעקבות כך הגמרא אומרת כי קיים מין נוסף של ערבה, הנקרא חילפא גילא, שאינו מקיים את כל הסימנים אך עדיין כשר:

והא תניא: דומה למגל - כשר, דומה למסר - פסול! אמר אביי: כי תניא היא בחילפא גילא. אמר אביי: שמע מינה, האי חילפא גילא כשר להושענה.

הגמרא קובעת שגם מין שאינו חלק לגמרי הינו כשר למצוות נטילת לולב.

חוקרי ימינו עסקו בזיהוי מיני הערבה והציעו גישות שונות¹⁰, ומקובל לזהות את הערבה הכשרה כסוג (קבוצה של מינים קרובים) הנקרא Salix¹¹. קיים קושי בהגדרת המינים הכשרים והפסולים כפי שכותב פרופ' עמר:

כיום הערבה שייכת לסוג Salix שמכיל כ-170 מינים בעולם, ואילו הצפצפה שייכת לסוג Populus המכיל כשלושים מינים. בארץ ישראל גדלים בר ארבעה מינים של

8. וראו גם במשנה ברורה תרמח, סה; שו"ת במראה הבזק ת, ס; הרב ד"ר אברהם אופיר שמש-כשרותם של אתרוגים חריגים בצורתם ובטעמם, תחומין כד מעמוד 343; ד"ר זוהר עמאר-אתרוג ידי בודהא' כשר לברכה?, מקור ראשון מוסף שבת, י"ד בתשרי תשע"ב.

9. ראו גם תוספתא סוכה ב, ז; ירושלמי סוכה ג, ג.

10. בנושא זה ראו בהרחבה במאמרו של פרופ' זוהר עמר- 'ערבה: זיהוי מדעי ומסורת הלכתית', המעין תשרי תשס"ח, עמודים 49-57.

11. ההגדרה המדעית של מין: מין היא היחידה הבסיסית ביותר למיון עולם הטבע. מינים הם קבוצות של אוכלוסיות טבעיות היכולות לקיים ביניהן קשרי רבייה ומבודדות רבייתית מאוכלוסיות דומות אחרות. סוג הוא קבוצה של מינים קרובים. קבוצה של סוגים קרובים מהווה משפחה. לדוגמה: אתרוג הוא מין נבדל משאר מיני הסוג הדר (לימון, תפוז, חושחש...). ששייכים למשפחת הפייגמיים. תודתי לערן הראל על ניסוח ההגדרה.

ערבה (Salix): ערבה מחודדת (*S. acmophylla*), ערבה לבנה (*S. alba*), ערבת שלושת האבקנים (*S. triandra*) וערבה מדומה (*S. pseudosafsaf*), ומין פליט תרבות נוסף - ערבת בבל (*S. babylonica*).

ראוי לציין שהסוג *Salix* נחשב לאחד מהמסובכים ביותר להגדרה בעולם הצמחים, בשל מציאותם של בני כלאים פוריים שמתשטשים את גבולות המינים.

הקושי בהגדרת המינים הכשרים הוביל את הרמב"ם להגדיר את הסימנים ולבסס את הקביעה ההלכתית על המסורת המקובלת:

ערבי נחל האמורות בתורה אינן כל דבר הגדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל. עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום וזה הוא הנקרא ערבה. ורוב מין זה גדל על הנחלים לכך נאמר ערבי נחל. ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר.

ויש מין אחר דומה לערבה אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום וזהו הנקרא צפצפה והיא פסולה. ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלה חלק ואינו כמסר אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן וזה כשר. וכל הדברים האלו מפי השמועה ממשה רבינו נתפרשו. (הלכות לולב ז, ג-ד)

על הלכה זו מעיר הרב קאפח (בפירושו למשנה תורה) כי בתימן היו יוצאים ידי חובה במין שהיה מצוי שם והיו בו פגימות קטנות כמו מגל קטן. שינון קטן של העלים אינו פוסל את הערבה, לעומת שינוי גס המצוי בצפצפה.

בימינו עולה שאלה לגבי מינים של ערבה השייכים לקבוצת העצים מסוג ה *Salix*, והם בעלי שינון עדין אך אין לגביהם מסורת. דוגמה לכך ניתן למצוא לגבי כשרות הערבה הבוכיה הנקראת גם ערבת בבל¹². ערבה זו היא בעלת מראה נפול, ומבחינה בוטנית היא חלק ממיני הערבה, דומה לחילפא גילא ושונה במאפיינה מעצי הצפצפה. מפאת השוני במראה והעובדה שלא הייתה נפוצה ברוב הגלויות עלתה השאלה האם ניתן לצאת ידי חובה בענפים אלו. מי שיחפש תשובה לשאלה זו ברחבי האינטרנט יראה תשובות הקובעות שערבה הבוכיה אינה כשרה, ללא נימוק והסבר. במקומות בהם הסבירו את הפסול נכתב שהואיל וענפיה משוננים¹³. נראה כי הסיבה העיקרית לפוסלים הוא העדר מסורת רציפה על לקיחתה.

12. ערבת בבל מוכרת באנדרטת הערבה הבוכיה לזכר קדושי השואה בבית הכנסת הניאולוגי בבודפשט, ומצויה ברחבי הונגריה. השם ערבת בבל ניתן לה על סמך פרק קלו בתהלים המתאר את בכיים של גולי בבל, לאור המראה הנפול של העץ.

13. בתוך תשובותיו של הרב יהודה עמיחי-הלכות חג הסוכות, באתר מכון התורה והארץ. וראו גם הרב אלעזר רז-פרי עץ הדר', חלק ד מעמוד 225.

לעומתם, פרופ' זוהר עמר רואה בערבה הבוכיה כאחד ממיני הערבות הכשרים לברכה¹⁴. לשיטתו, הן מההיבט הבוטני מדובר על ערבה, והן מהבחינה ההלכתית ערבה שהיא בעלת שינון עדין כשרה. מספר פוסקים שהתייעצתי איתם הנחו שהואיל וקל להשיג ערבה הכשרה לכל השיטות אז ראוי שלא לקחת ערבה בוכיה למצוות ארבעת המינים, אך אין מניעה מלקיחתה בהושענא רבה לחיבוט ערבה.

אחרית דבר

שאלת כשרות ארבעת המינים אינה נוגעת רק לשדה ההלכתי, אלא נוגעת בדיונים בוטניים ומדעיים וכן לשאלה העקרונית של הצורך במסורת רציפה או שיש מקום לזיהוי על פי סימנים. התורה מתארת את המינים שיש לקחת לקיום המצווה אך במציאות יש מינים שונים בתוך אותו הסוג. מתי השינויים אינם פוגמים בקיום המצווה ומתי ההבדל הינו משמעותי כך שמדובר במין אחר? שאלה זו לא נידונה בצורה עקרונית, אך הפולמוסים השונים שעלו במהלך הדורות עוסקים בשאלה זו הלכה למעשה.

מקובל להלכה שלא ניתן לצאת ידי חובה באתרוג מורכב. בעקבות כך יש הקפדה רבה על מסורת של זני הפרדסים ויש המחזיקים בזנים מסוימים כראויים יותר מאחרים. כאשר בוחנים את הסוגיה ההלכתית, וכן את ההיבטים הבוטניים, עולה שאלה מדוע אתרוגים אלו נפסלו בצורה חד משמעית. הסימנים המוזכרים בפוסקים אינם זהים למציאות שאנו מכירים, ומבחינה הלכתית הפסול אינו ברור. הגישה שהתקבלה סוברת שיש צורך במסורת על מקוריות האתרוג, אך ייתכן שאם הרקע המדעי היה מוכר בעבר והיו בוחנים את האתרוג בצורה יותר מהימנה - המסקנה ההלכתית הייתה שונה. בדרך דומה דנים בנוגע לזני אתרוגים שלא היו מוכרים בארצות המזרח התיכון ואירופה, ויש פוסקים הקובעים כי לא ניתן לצאת בהם ידי חובה בגלל היעדר מסורת.

14. מתוך דברי פרופ' עמר: "לעומת זאת בארץ ישראל כל מיני ה-Salix-שפתות עליהם משוננים כמגל, ולפיכך הם מוגדרים כ"חילפא גילא" הכשרה למצוה; בתוכם נכללת גם הערבה הלבנה... כמו כן יש להעיר, שהדיון הבוטני-היסטורי בסוגיית ההבדל הבוטני בין הערבות של בני ארץ ישראל לאלה של בני בבל, שעסקו בו כמה מן החוקרים, הוא עקר, מפני שהוא מתעלם מכך שבשאר קהילות ישראל היו מינים אחרים של ערבות. כך למשל, במצרים ישנם מיני ערבה (S. mucronata & S. tetrasperma) שאינם גדלים בארץ כלל, ולהם עלים משוננים. מינים אלה הם בחזקת 'חילפא גילא' והם כשרים (לעומת צפצפת הפרת, שאף היא גדלה שם, והיא פסולה), ובהם אכן השתמשו יהודי מצרים לדורותיהם. אשר ליבשת אירופה, גדלים בה כשישים מיני ערבה, וברי שחלק מהקהילות היהודיות שם יצאו ידי חובת המצוה במינים אחרים המצויים בארצותיהם ושעמדו בקריטריון המורפולוגי של 'ערבה כשרה' או של 'חילפא גילא'... לעומת מיני הערבה (Salix) שבהם ניתן לצאת ידי חובת ארבעת המינים, ניתן לקבוע שמיני הצפצפה (Populus) הם פסולים בשל מתאר עליהם העגול ושינון עליהם הגס כשל מסור, ולא מצאנו בין פוסקי ההלכה מי שהתירם".

שאלה דומה עולה גם לגבי זהות עץ הערבה. הגמרא מציעה סימנים לזיהוי המין הכשר, אך עדיין נחלקו בנוגע לשינון עדין בעלים. יש פוסקים הסוברים שיש ללכת אחרי המסורת ולא לבחון בוטנית את סיווג העצים. לעומת זאת, יש הסוברים שבעקבות דברי הגמרא והסימנים שניתנו לזיהוי העץ, ניתן לקחת מינים נוספים של ערבה לקיום המצווה.

